

FEMEILE ȘI CĂRȚILE

Vlad POHILĂ

De vreo două sute de ani se discută, atît în cercurile literare, cît și în cele ale oamenilor simpli, dar sincer și temeinic pasionați de lectură, dacă există, totuși, o literatură feminină sau poate că acest subiect este o invenție, o provocare a unor poete, prozatoare sau publiciste dornice de a-și înmulți gloria? Au apărut în lume mai multe monografii și studii pe această temă; și la noi, în spațiul literar românesc, au fost tipărite unele cercetări în care nu se vorbește categoric, dar aluziv, indirect, timid – da, se afirmă despre existența unei literaturi feminine, cu deosebire a unei lirici specifice sufletului de femeie. Argumentele adepților existenței unei literaturi a femeilor sînt uneori sofisticate, pe alocuri exagerat de complicate, în genere, însă, dovezile acestea s-ar putea rezuma la cîteva aspecte ce stau la îndemîna oricărui om pasionat de lectură: de vreme ce surorile Brontë, George Sand, Margaret Mitchell, Agatha Christie, Françoise Sagan, Ileana Vulpescu și încă multe alte autoare, scriu mai altfel decît prozatorii contemporani cu ele, cum să nu le delimităm opera? Cît despre poete, acestea, se pare, au format întotdeauna o comunitate distinctă, tot așa cum deosebite au fost și creațiile lor poetice: de la Safo (sec. VII-VI î. Hr.) și pînă la Veronica Micle (sec. XIX), Magda Isanos (prima jumătate a sec. XX) sau Leonida Lari (a doua jumătate a sec. XX – începutul sec. XXI).

E de menționat că din circa 120 de scriitori laureați ai Premiului Nobel pentru literatură, 13 sunt femei; așadar, fiecare al zecelea om de litere ce s-a învrednicit de cea mai scumpă și (deocamdată) cea mai prestigioasă mențiune literară reprezintă

sexul frumos. Amintim că Premiul Nobel a fost acordat pentru prima oară poetului și eseistului francez Sully Prudhomme (1839-1907), care, printre altele, a cunoscut și a admirat creația poetică a Iuliei Hasdeu. Lista femeilor laureate ale Nobelului a fost deschisă în anul 1909 de către scriitoarea suedeză Selma Lagerlöf (1858-1940), o prozatoare extrem de populară, la începutul sec. XX, în Europa și în America de Nord; o nuvelă a acestei suedeze a fost tradusă din germană de către preotul și poetul Alexe Mateevici, la cîteva ani după ce opera ei fusese încununată de Premiul Nobel. Alte scriitoare ce au primit Premiul Nobel pentru literatură, în ordine cronologică: Grazia Deledda (prozatoare din Italia, 1926); Sigrid Undset (prozatoare din Norvegia, 1928); Pearl S. Buck (prozatoare din SUA, 1938); Gabriela Mistral (poetă din Chile, 1945); Nelly Sachs (prozatoare, evreică din Germania, a trăit și în Suedia, 1966); Nadine Gordimer (prozatoare, evreică din Africa de Sud, 1991); Toni Morrison (romancieră de culoare din SUA, 1993); 1996 : Wisława Szymborska-Włodek (poetă poloneză, 1996); Elfriede Jelinek (prozatoare, evreică din Austria, 2004); Doris Lessing (2007), 2009 : Herta Müller (prozatoare germană originară din România, 2009), Svetlana Aleksievici (prozatoare din Bielorusia, 2015).

În perioada de după cel de al Doilea Război Mondial, în Basarabia încorporată URSS-ului literatura artistică a cunoscut o incontestabilă dezvoltare – suficient să amintim de numele lui Ion Druță, Grigore Vieru, Spiridon Vangheli, Aureliu Busuioc, ale căror scrieri au fost traduse în cîte 30-40 de limbi din Europa și Asia. Cu totul sur-

prinzătoare este prezența prozatoarelor basarabene în anii 1960-1990, care au pus la dispoziția cititorilor frumoase romane, povestiri, nuvele, piese dramatice. Orice istorie, oricât de concisă, a literaturii române din Basarabia postbelică, nu poate să nu evoce numele scriitoarelor Ana Lupan, Vera Malev, Ariadna Șalari, Elena Damian, Raisa Lungu-Ploaie, Lida Istrati, Silvia Celiac... Prezența în lirica basarabească a femeilor a fost atunci infinit mai modestă: în anii '60-'70 s-au impus doar două poete: Irina Stavschi și Agnesa Roșca. Gurile rele (literare!) pretind că ultima – având un real talent liric, dar și destule ambiții nu chiar sănătoase, în plus, mai deținând și importante funcții în ierarhia „frontului ideologic” –, a blocat cât a putut lansarea unor poete mai tinere, inclusiv din dorința de a-și păstra unicitatea prezenței sale în lirica basarabească din acele timpuri. Prin aceasta s-ar explica și venirea, cu o vădită întârziere, în poezie a Leonidei Lari, Marceliei Benea, Valeriei Grosu, Lorinei Bălteanu...

Critica și istoria literară a fost la noi, în genere, o îndeletnicire „pur bărbătească”, de-a lungul sec. XIX – prima jumătate a sec. XX, când în România s-a impus, spectaculos, în istoria și critica literară o doamnă – Zoe Dumitrescu-Bușulenga, și în Moldova sovietizată a dat glas –, ce-i drept, foarte timid, – primele autoare de articole și studii critice: Vera Pamfil și Raisa Suveică. Nu bănuiau ele că modestele lor însemnări critice vor propulsa în domeniu un spirit critic feminin de calitate nouă: Eliza Botezatu, autoare a sute de articole și studii, dar și a zeci de monografii de analiză a procesului literar din republică. La rîndu-i, nici E. Botezatu mai curînd nu bănuia că vor merge pe urmele ei, depășind-o cu mult, reprezentantele unei admirabile pleiade de exegete literare, formată din Aliona Grati, Nina Corcinschi, Lucia Țurcanu... Este cu totul remarcabilă contribuția

basarabencelor traducătoare de literatură artistică: Nina Ischimji, Ala Cupcea, Tamara Iacovlev-Moraru, Elena Gheorghiu, Argentina Cupcea-Josu, Eugenia Margine, Eugenia David, care au oferit cititorilor noștri, în limba lor maternă, sute de capodopere ale literaturii universale din toate timpurile.

Există în lume literaturi dominate de scriitoare, poate cel mai elocvent exemplu oferindu-ni-l proza rusă contemporană, care este de neconceput fără romanele sau nuvelele acestor doamne: Ludmila Ulițkaia, Daria Donțova, Tatiana Ustinova, Victoria Tokareva, Ludmila Petrușevskaia, Tatiana Tolstaia (ordinea este cu totul aleatorie). Al treilea argument în favoarea existenței unei literaturi feminine se întemeiază pe presupunerea că scrierile semnate de femei – romane, nuvele, piese dramatice, poezii... – sînt percepute mai altfel decît cele ale căror autori sînt bărbați; în plus, operele literare create de femei au, de regulă, și cei mai numeroși cititori de același gen, feminin...

Discuțiile pe această temă poate vor ajunge odată și odată la un numitor comun, însă posibilul lor final ne interesează mai puțin. Am abordat acest subiect – de altfel, cu adevărat curios, captivant, incitant, acaparant – doar în măsura în care de mai multă vreme nu-mi dă pace ideea de a scrie un elogiu *lecturilor feminine*, mai exact, cititoarelor, doamnelor și domnișoarelor abonate la Biblioteca Centrală și la celelalte 26 de filiale ale BM „B.P. Hasdeu”. Conform unei statistici de ultimă oră, mai exact – din anul 2017, din totalul de peste 150 de mii de cititori ai BM „B.P. Hasdeu”, peste 95 de mii sînt reprezentante ale genului feminin, și doar 55 de mii reprezintă bărbații, mai tineri sau mai în etate, ai Chișinăului. Poate o fi existînd niște sondaje, niște cercetări sociologice mai amănunțite cu acest subiect: **femeile și bibliotecă (femeile și cărțile; femeile și lectura** – formulări pot exista mai multe),

dar nu am avut ocazia să iau cunoștință de ele, ceea ce, desigur, nu e tocmai bine. Pe de altă parte, însă, faptul că nu am la dispoziție niște date cât de cât concrete privind relația **femei (doamne, domnișoare) – lectură (frecventarea bibliotecilor)**, îmi oferă libertatea de a-mi expune propriile impresii, observații, judecăți, supoziții.

Este în afara oricărui îndoieli punctul de plecare că femeile formează „lotul de aur” al contingentului de cititori ai bibliotecilor noastre. Deși mă refer exclusiv la cititorii Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, parțial și la cititorii altor biblioteci din Chișinău (Biblioteca Națională, Biblioteca Academiei de Științe) și din unele centre raionale (Florești, Ungheni, Orhei) – a căror activitate o cunosc relativ bine, acest raționament – că femeile sînt cititorii cei mai vrednici – s-ar putea să fie valabil pentru toate țările în care educația, cultura, progresul științific au la bază civilizația cărții, fie aceasta tradițională, „clasică”, fie în formă digitală.

Pe ce se poate întemeia ideea că femeile citesc mai mult, mai atent, mai pătrunzător, mai eficient decît bărbații? După cum se susține că femeile conduc mai bine (mai atent, cu un simț mai acut al răspunderii) automobilul, tot așa sîntem în drept să afirmăm că ele se consacră cu mai multă pasiune lecturii. Apoi, în ciuda mulțimii de griji casnice, de gospodărie ce revin femeilor, ele rezervă mai mult timp cititului și grație faptului că, în genere, sînt ferite de pasiuni „pur bărbătești” cum ar fi meciurile de fotbal (hochei, box, lupte marțiale...), jocurile militarizate la internet (table, cărți, alte diferite jocuri de noroc) sau pasiunea de a pune țara la cale la o halbă de bere ori la un pahar „de vorbă” (a se citi: de vin, de coniac, de votcă, whisky etc.). Or, aceste îndeletniciri pe care le-am numit cu o doză de ironie „pur bărbătești” necesită sacrificarea unui număr mare de ore, zile, săptămîni și chiar luni întregi – este ade-

vărat, totul depinde de la caz la caz. Prin firea lor, printr-un instinct nativ, femeile sunt mai curioase decît bărbații – și nu numai la capitolul birfe mondene sau de cartier (de bloc, de palier...), ci și în ceea ce privește cele mai noi, cele mai acaparante evoluții sau noutăți din diferite sfere ale vieții publice, inclusiv din domeniul scrisului, artelor, culturii. Aici e locul potrivit să amintim și de alt aspect favorabil relației femeii – bibliotecii: la manifestările culturale cum ar fi lansări de carte, conferințe științifice și omagiale, expoziții de artă, spectacole literar-artistice ș.a.m.d., în rîndurile spectatorilor prevalează categoric femeile; poate doar copiii și adolescenții le fac concurență, nu însă și semenii lor de gen masculin. În fine, tot aici se cere menționat și următorul amănunt: dacă există într-adevăr o literatură feminină, apoi, fiți siguri că aceasta este solicitată preponderent, dacă nu exclusiv, de către cititoarele bibliotecilor și în genere de către femeile cititoare.

Nu în ultimul rînd vom evoca și faptul că în sfera bibliotecară doamnele și domnișoarele dețin o cotă-parte hotărîtoare; bărbații bibliotecari, orice s-ar spune, alcătuiesc o minoritate, care se consolează, de cele mai multe ori că ar fi de o prestație deosebită. O bibliotecară ce aspiră a răspunde exigențelor profesionale trebuie să fie bine informată, așadar, să citească mult, inclusiv noi apariții editoriale, pentru a putea răspunde la eventuale întrebări ale cititorilor privind mesajul, conținutul, calitatea, particularitățile unui nou roman, ale unei noi plachete de versuri, ale unui volum de specialitate. Și mai mult se impune cunoașterea, respectiv, citirea unei cărți noi în cazuri ca: includerea cărții în vreun program de lectură, lansarea ei în filiala unde lucrăm, organizarea unei / unor întâlniri cu autorul sau omagierea lui etc. După cum am putut deduce, ani la rînd, în urma comunicării și colaborării cu biblio-

tecarele noastre, cele mai multe dintre ele își onorează constant obligațiile de serviciu, inclusiv prin a citi cărți noi sau a reciti cărți apărute cu ani în urmă. Sincere felicitări femeilor cititoare, doar ele, prin exemplul lor, „molipsesc” și pe alții la lecturi, astfel contribuind la formarea și menține-

rea în formă impecabilă a unei simbolice dar și puternice oștiri de cititori, adică de oameni culți, oameni instruiți, oameni puternici, capabili să rezolve mai ușor și mai eficient mulțimea de ecuații pe care viața ni le pune în față tot mai des.